

Ako bismo uz lik profesora Vukušića vezali kakav pejzaž, tada bi to bio podvelebitski zavičaj, makija i kamen, katkad šibani burom, ali ponajviše osunčani i zapljusnuti morem i bistrinom plavetnila. U Stinici mirno počiva.

UZNESENJE

Mene što sam zakovan za tvrdi podlogu
mene
što sam isplio iz vode
i peo se glavom u nebo
mene pozemljara
čeka izginuće
ili gibanje u zračnom beskraj:
tragom ptica s krilima bez umora

(S. Vukušić: *Da život ne pogaziš*, 1973.)

Blaženka Martinović

blazenka.martinovic@unipu.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.16>

U SPOMEN ŠANDORU DEMBITZU (12. veljače 1951. – 11. veljače 2024.)

Zagrebu je u nedjelju, 11. veljače 2024. godine, samo dan prije svog 73. rođendana, inženjerski napravivši puni krug oko Sunca, preminuo Šandor Dembitz, umirovljeni izvanredni profesor Zavoda za osnove elektrotehnike i električka mjerenja Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu, autor hrvatskog strojnog provjernika pravopisa, Haschecka.

Šandor Dembitz rođen je 12. veljače 1951. godine u Splitu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Novom Sadu. Studij elektrotehnike upisao je 1969. godine na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i diplomirao u prosincu 1973. na smjeru Elektronika, usmjerenje Telekomunikacije i informatika. Poslije-diplomski studij upisao je na ETF-u 1974. godine, a magistrirao je radom Analiza jezika za komunikaciju s procesorski upravljanim telekomunikacijskim sistemom, u travnju 1981. godine, pod mentorstvom profesora Mladena Tkalića. Disertaciju pod naslovom Automatizacija postupaka otkrivanja grešaka u tekstu u novim telekomunikacijskim službama obranio je u prosincu 1993., pod mentorstvom prof. dr. sc. Envera Šehovića.

Na Elektrotehničkom fakultetu zaposlio se 1. veljače 1974. godine, na skupini predmeta Osnove elektrotehnike, prvo u zvanju asistenta, zatim u zvanju znanstvenog asistenta od listopada 1981. te u zvanju višeg asistenta od veljače 1997. Za docenta je izabran u siječnju 1999., a za izvanrednog profesora 2004. godine. Umirovljen je 2019. godine, ali je kao zavodski suradnik na FER-u radio na razvoju i održavanju Haschecka sve do smrti.

Sudjelovao je s radovima na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Autor je ili suautor sedamdesetak znanstvenih radova te tridesetak stručnih radova – članaka, studija, elaborata, ekspertiza. Među tim radovima nekoliko je filoloških radova objavljenih u Jeziku: Kako je nastao zatipak, Što se dogodilo sa zatipkom nakon dodjele Šreterove nagrade 2012.?, Gdje se sve hrvatskim služi u pismu?, 25 godina Hašeka.

Intenzivnije se javno angažirao s uspostavom Republike Hrvatske. Na lokalnim izborima 1995. izabran je za vijećnika Skupštine Grada Zagreba i Skupštine Županije Zagrebačke. Za vijećnika Skupštine Grada Zagreba ponovno je izabran i na izborima 1997. U svojstvu vijećnika obavljao je niz javnih poslova, od kojih valja istaknuti članstvo u Povjerenstvu za dodjelu stipendija Grada Zagreba u pet uzastopnih mandata (1996. – 2000.).

Njegovo je najvrjednije istraživačko i razvojno postignuće Hrvatski akademski *spelling checker* – skraćeno Hascheck [Hašek], prva javna računalna usluga za strojnu provjeru teksta pisanog hrvatskim jezikom.

Jedan od svojih životopisa, onaj za kandidaturu za člana Velikog vijeća Nezavisnog sindikata znanosti započeo je riječima: „Šandor Dembitz je autor Haschecka...” i onda u dvadesetak redaka pisao – o Haschecku. Prikladno i prigodno, jer Hascheck jest njegovo životno djelo, za koje je dobio i nagradu Hrvatske sekcije društva Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE) za inženjerski doprinos 2014. godine.

Stoga je svaki spomen na njega bez osvrta na Hascheck nepotpun. Iako je kao usluga postao javno dostupan 21. ožujka 1994. godine, i dalje se svakodnevno nji-

me služi približno 10 tisuća ljudi te gotovo svi važniji pisani mediji i televizije u Hrvatskoj.

Hascheckovu vrijednost potvrđuje i činjenica da mu je bila povjerena strojna provjera teksta Hrvatskog leksikona, kapitalnog djela hrvatske kulture. Hascheckovo bavljenje Hrvatskim leksikonom prvi je slučaj sustavne strojne provjere teksta u slavenskim leksikografijama.

Do danas je Hascheck ispravio 66,2 milijuna tekstova i obradio 16,8 milijarda riječi korisnicima iz 199 internetskih domena. Usput je dao temelj za izgradnju n-gramskog sustava hrvatskog jezika koji broji milijarde n-grama, kao podlogu za daljnje inženjerske doprinose u jezičnim tehnologijama za naš jezik.

Na Haschecku je Šandor radio svakodnevno i nakon odlaska u mirovinu, proširujući njegovu rječničku bazu i gradeći n-gramski sustav.

Hascheck je ubrzo nakon Šandorova odlaska proslavio 30. rođendan, doživjet će i mnoge naredne i dalje će pomagati mnogim novim korisnicima. Kod će se mijenjati, popravljati, nadograđivati, ali će, baš poput Tezejeva broda, to uvijek biti Šandorov Hascheck.

O jeziku je znao mnogo, imao je izvrstan inženjerski osjećaj za jezik. Stoga ne čudi da je njegova riječ *zatipak*, kao zamjena za *tipfeler*, proglašena riječju 2011. godine na natječaju za najbolju novu hrvatsku riječ časopisa Jezika i Zaklade „Dr. Ivan Šreter“. No, nije toliko poznato da je još krajem sedamdesetih u jezik uveo i riječ *pojavnica* kao zamjene za englesku riječ *token*.

Svoju brigu za hrvatsku baštinu i kulturu iskazao je i samozatajnim dugogodišnjim plaćanjem zakupnine za novosadsko grobno mjesto skladatelja hrvatske himne Josipa Runjanina, umjesto Republike Hrvatske.

Bio je iznimno pametan, načitan, pošten i duhovit. Upoznao sam ga u jesen 1991. godine – kao brucošu tadašnjeg ETF-a držao mi je auditorne vježbe iz Fizikalne osnove elektrotehnike. Naša intenzivna suradnja započela je u ljeto 2003. godine, kad sam mu pomogao da Hascheck od usluge koja počiva na elektroničkoj pošti pretvorimo u uslugu na mreži. Ubrzo smo u tome i uspjeli, broj korisnika počeo se povećavati, tekstovi su navirali, a Šandor je razvijao sustav i učio ga nove riječi. Usluga je prerasla u infrastrukturnu mnogim našim novinama, televizijama i internetskim portalima.

Zaposlili smo se istog datuma, s 23 godine razmaka. Imali smo istog mentora. Dijelili smo zanimanje za jezik. Koliko brzo život prođe, shvatio sam kad je odlazio u mirovinu. Tada sam ja bio dobi otprilike koliko i on kad sam se ja zaposlio. A to je bilo tek nedavno. Nadopunjavali smo se u radu, ljutili jedan drugog i ljutili se jedan na drugog. I u toj ljutnji, koja bi potrajala samo ako bi bila napisana, a izgovorena bi nestala u trenu, nikad nije zaboravio pitati za moje kćeri; svaki je razgovor završavao s „I poljubi svoje micike.“

Koliko god neminovna, poruka njegove supruge od četiri riječi te nedjelje navečer – „Umro je moj Šandor“ – prikovala me za fotelju i ostavila bez riječi. Ostao sam nekoliko minuta u šutnji, zatečen, nemoćan, potresen, tužan. I moje micike su shvatile da se nešto dogodilo. Uvijek je teško prihvatiti činjenicu da je netko koga toliko poštujete i volite otišao zauvijek.

Ako možemo zamisliti i povjerovati da nakon ovog života, iznad i izvan ovog svijeta, postoji i *nešto vječno*, onda moramo vjerovati da je Šandorovim dolaskom tamo postalo puno zabavnije.

Iskreno mu hvala na vizionarskom doprinosu u razvoju i promociji jezičnih tehnologija hrvatskog jezika. Posebno mu hvala na Haschecku. Bila mi je izuzetna čast i zadovoljstvo raditi s njim i učiti od njega.

Gordan Gledec

Gordan.Gledec@fer.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.17>

JEZIK PRVE TISKANE KNJIGE IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ: VALJANI I NEVALJANI. PRIPOVIEDKE, PRIČE I PJESMICE ZA DJEČAKE

Sanda Ham

Uvod

 ahvaljujući Sabranim djelima I. Brlić-Mažuranić koje je objavila MH u Slavonskom Brodu (2010. – 2020.), mogli smo prvi put čitati pravopis i jezik kojim je ona doista pisala. Navedeno izdanje Sabranih djela upućuje čitatelja u jezične i stilske promjene koje su doživjela djela I. Brlić-Mažuranić u svojim prvim izdanjima, promjene se potanko popisuju, govori se ukratko o razlozima tih promjena. Njezina neobjavljena djela – pisma majci i njezin dnevnik, donose se u Sabranim djelima u prijepisu iz njezina rukopisa.

Knjižicu Valjani i nevaljani. Pripoviedke, priče i pjesmice za dječake, I. Brlić-Mažuranić napisala je 1901. svojoj djeci kao poklon za Božić i objavila ju je u vlastitoj nakladi.¹ Valja upozoriti da je u literaturi moguće pronaći različite podatke o godini izdanja knjige. Podatak iz 2013., koji donosi Dubravka Zima,² kaže da je knjiga objavljena 1902., ali u novijem radu ista autorica piše da je knjiga objavljena

¹ Knjižica je danas digitalizirana, a prijepis knjižice dostupan je na <https://baza.ivaninakucabajke.hr/hr/indeks/bajka/valjani-i-nevaljani/>

² <https://baza.ivaninakucabajke.hr/hr/o-bajkama/ivana-brlic-mazuranic-knjizevnost/prve-knjige/>